

БЕСПУЋА И ПУТЕВИ НОВЕ КОМПАРАТИВИСТИКЕ

(Адријана Марчетић, *О новој компаратистици*, Београд,
Службени гласник, 2015)

Адријана Марчетић, професор Филолошког факултета у Београду, једна је од најзначајнијих представница млађе генерације књижевних теоретичара у Србији. Њена интересовања посебно су везана за област класичне наратологије, о чему сведоче бројни радови и две књиге (*Фигуре приповедања*, 2004 и *Историја и прича*, 2009). У својој најновијој публикацији, *О новој компаратистици*, Марчетићева се бави беспућима и путевима (нове) компаратистике.

Основу студије чини истраживање које је ауторка спровела на америчким универзитетима током 2007/2008. године, где је боравила као Фулбрајтов стипендиста. Контакт са овим интелектуалним и културним простором уверио је Марчетићеву у кризу која влада у савременој компаратистици. У том смислу, књига *О новој компаратистици* представља приказ актуелних проблема и недоумица ове дисциплине, али и знатно више од тога, с обзиром на чињеницу да ауторка у њој даје историјски (дијакхронијски и дијатопијски) преглед настанка компаратистике и, што је много значајније, нуди решење којим би се изашло из тренутне пат позиције. Али, кренимо редом.

Студију сачињава шест поглавља: „Нова компаратистика“, „Компаратистика као академска дисциплина“, „Компаратистика као научна дисциплина“, „Интердисциплинарна компаратистика“, „Социологија или књижевност“, „Компаратистика као филолошка дисциплина“. Свако поглавље састоји се од по неколико потпоглавља.

Као што се на основу наслова може видети, књига *О новој компаратистици* је конципирана тако да се прво даје приказ нове компаратистике (‘Криза компаратистике’, ‘Компаративна и светска књижевност’, ‘Компаратистика без националних обележја’). Ауторка (већ у првој реченици) констатује дубоку кризу у коју је ова дисциплина запала: „Компаратистика какву смо познавали до пре тридесетак година практично више не постоји“ (7). Разлог за то налази се у чињеници да је методологија класичне компаратистике, која је почивала на реторичком, иманентном приступу, замењена оном која се тиче контекстуализације (феминистичка критика,

марксистичка критика, постколонијалне студије, бахтиновске студије, фукоовска анализа дискурса, обласне студије, студије културе, студије превођења). У новој компаратистици књижевност се не узима ни као искључив ни као главни предмет проучавања, већ као дискурсна форма у којој се манифестује неки општији феномен – језик, идеологија, род, идентитет.

Наведена ситуација довела је до тога да се канон светске књижевности, као скуп најрепрезентативнијих дела уметности речи, замени другим, канонима маргине, сумњивих или лишених естетских квалитета, што је резултовало како појављивањем нових компаративних „теорија“, тако и изумирањем оваквог вида проучавања књижевности на (америчким) универзитетима.

Марчетићева затим приказује како се компаратистика засновала као академска дисциплина (‘Појам и термин’, ‘Космополите без корена’, ‘Свет без граница и раса’), почевши од настанка у 19. веку, до њене позиције у првој половини 20. века. Слика је свеобухватна јер дијахронијски приказ прати и онај дијатопијски, те се оцртава утемељивање компаративног проучавања књижевности у поменутом периоду у Француској, Немачкој, Енглеској, Русији и Америци.

Након утемељења компаратистике као академске дисциплине, следи фаза њеног конституисања и као научне дисциплине (‘Расправе о методу’, ‘Касније расправе о методу’, ‘Нови живот компаратистике’). У почетку, издвојила су се два приступа: „вилменовски“, француски (проучава „велике“ европске књижевности и историју међународних веза – утицаје, рецепцију и сл.) и тематологија (проучава традиционалне теме и мотиве, тј. опште типове и аналогije у књижевности). Међутим, Рене Велек успоставља методологију засновану на проучавању литерарности са којом почиње „златно доба“ компаративних студија. Да срећа дуго не траје, ауторка илуструје чињеницом да, чим је дошло до расправа о „велековском“ методу и напуштања упоредног проучавања литерарности књижевних текстова, долази до изумирања ове дисциплине, тј. појављивања нове компаратистике.

За примере тих нових приступа (‘Опијум за народ’, ‘Читање из друге руке’, ‘Нова књижевна историја’) Адријана Марчетић наводи теорије нечитања Франка Моретија и Пјера Бајара, које успостављају „методологију“ читања на даљину (*distant reading*). Оно што је поражавајуће јесте то да се не ради о инцидентним и усамљеним појавама јер се готово напредо појављује и концепт светске књижевне републике Паскал Казанове (‘Шара на ћилиму’, ‘Историја или књижевност’, ‘Интернационализација или глобализација’, ‘Гринички меридијан’, ‘Биполарни свет’).

Ипак, значај студије *О новој компаратистици* не огледа се једино у њеном описном делу, који приказује настанак, развоје, методе и недо-

умице ове дисциплине, већ, пре свега, и у томе што ауторка нуди излаз из ћорсокака у који је она запала ('Историјски перспективизам', 'Интерпретативна филологија'). Адријана Марчетић инсистира на томе да се компаратистика, уколико жели да избегне своју смрт, или ентропију, мора вратити својим филолошко-интерпретативним коренима, какве су неговали најзначајнији представници њеног златног доба, нарочито Ерих Ауербах: „...Ауербахов метод интерпретативне филологије не само што и данас може дати резултате у анализи књижевних дела која долазе с различитих страна света, него се, уколико заиста желимо да упознамо та дела и далеке културе из којих долазе, може показати као много ефикаснији од различитих теорија нечитања... и у односу на социолошко-компаративне методе...“ (200).

Ми бисмо још додали и то да се крајем прошлог века десио тзв. наратолошки заокрет у проучавању уметности/књижевности (посткласична наратологија) која се поново враћа тексту и традиционалном књижевном канону као своме објекту истраживања, испитујући његове везе са когнитивним аспектом људског ума, што је отворило врата новим и другачијим компаративистичким истраживањима од оних описаних у књизи А. Марчетић.

На крају остаје не само да се сложимо и у потпуности подржимо ауторку, већ и да констатујемо да је књига *О новој компаратистици* изузетно важна, али и занимљива за читање. С једне стране, у научном смислу, импонује акрибичност текста, не само обимност и исцрпност у погледу података, већ и критички однос према њима, односно, друге стране, начин на који су они представљени. Иако, или баш зато што Марчетићева говори о својој дисциплини која се налази на граници изумирања, то је не спречава да духовитим и ироничним опаскама обоји своје писмо: „Нема много сличних примера у историји књижевних студија који нас тако убедљиво опомињу на опасност проћерданог труда и показују у којој мери недостатак осећаја за оно што је у књижевности највредније може бити погубно не само за критичара коме је тај осећај ускраћен, већ и за дисциплину којом се бави.“ (76).

Овакве карактеристике ауторке и текста остављају веру да „класична“ компаратистика ипак неће нестати. Макар на нашим просторима.

Дејан Д. Милутиновић⁵

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за српску и компаративну књижевност

⁵dejan.milutinovic@filfak.ni.ac.rs